

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

К. В. НАКОНЕЧНА, кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту інноваційної діяльності,
**ІПО, Національний університет біоресурсів
і природокористування України**
e-mail: kln273125@gmail.com

Анотація. Розглянуто проблеми формування ефективної структурної політики. Проаналізовано економічну структуру України та основні економічні показники й визначення основних напрямів удосконалення структурної політики держави, для здійснення рекомендацій щодо забезпечення підвищення ефективності структури економіки країни та її регіонів. Методи дослідження: системний метод, факторного аналізу, метод статистичних порівнянь та узагальнень, статистичні щорічні. Висвітлено сутність поняття структури економіки, визначено поняття «ефективна структура економіки країни», зазначено провідну роль держави у збалансуванні всіх секторів економіки. Охарактеризовано основні критерії ефективності структури економіки країни. Вказано на основні інструменти проведення структурної політики держави.

Запропоновано алгоритм побудови структурної політики в Україні. Охарактеризовано чинники впливу на формування сучасної структури економіки країни, серед яких основними були динаміки кон'юнктури на світових ринках традиційної експортної продукції України, орієнтованість на короткострокову перспективу та кон'юнктурний характер змін. Порівняно структуру української економіки зі структурою розвинених країн. Запропоновано програмно-цільовий підхід як основний метод структурної політики держави. Зроблено висновки про те, що найкращі шанси в умовах глобальної конкуренції країна може отримати, лише розвиваючи одночасно сировинну та інноваційну економіку.

Ключові слова: структура економіки країни, структурні зміни, структурна політика, ефективна структура економіки

Актуальність. Забезпечення оптимальності структури економіки є центральною проблемою державного регулювання економіки, а отже, однією з важливих цілей та форм механізму державного регулювання національної економіки. Головною метою ефективного управління економікою країни є забезпечення припливу інвестицій, підвищення ефективності й забезпечення попиту, тобто збільшення доходів населення, зміна структури економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досліджують економічну структуру й проблеми вдосконалення структурної політики

вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких О. І. Аптекар, В. В. Біла, В. Геєць, І. В. Крючкова, О. А. Волинець, О. А. Лебедєва, Є. Лібанова, А. Ф. Мельник, А. А. Павлюк, Л. В. Шинкарук та ін. Проте на сьогодні немає комплексного підходу до вирішення проблем структурної незбалансованості.

Мета дослідження – аналіз економічної структури України та визначення основних напрямів удосконалення структурної політики держави для здійснення рекомендацій щодо забезпечення підвищення ефективності структури економіки країни та її регіонів.

Матеріали і методи дослідження. Теоретичну й методологічну основу дослідження становили наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних економістів з питань структурної політики та державного регулювання економічних процесів. Застосовано системний метод, за допомогою якого досліджено механізм регулювання структурних змін в економіці. Визначення чинників, що впливають на характер і спрямованість структурних зрушень у національній економіці, здійснено на основі факторного аналізу. Метод статистичних порівнянь та узагальнень використано для поточного стану структури економіки України.

Результати дослідження та їх обговорення. Структура – (від латинського *structura* – розташування, побудова, порядок) – взаєморозташування й зв'язок складових частин чого-небудь, побудова. Це сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечує його цілісність і тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх та внутрішніх змінах.

Структура економіки країни – це співвідношення, які відображують взаємозв'язки й взаємозалежності між окремими частинами економіки, окремими її секторами, галузями тощо.

Ринкова система спроможна ефективно функціонувати лише за умови ефективної структури економіки країни, проте неспроможна цілеспрямовано формувати ефективну структуру економіки. Для цього важливим є концентрація важелів впливу в руках держави (як єдиного центру управління).

Відсутність структурної оптимальності спричинює посилення ознак макроекономічної нестабільності в країні: виникнення диспропорцій на товарному та грошовому ринках; розвитку інфляційних процесів; порушення основних макроекономічних пропорцій (між доходами та витратами на різних рівнях управління; між доходами та витратами домогосподарств; між продуктивністю праці та зарплатою; між імпортом та експортом товарів і послуг (капіталу) тощо); виникнення дисбалансу на ринку людських ресурсів (структурного та циклічного безробіття); розбалансування платіжного балансу країни, що негативно впливає на валютні резерви національного банку країни, а отже, і на ситуацію на валютному ринку; переливам капіталу з галузі в галузь, залежно від зміни рівня прибутковості, а отже, до виникнення криз пере- або недовиробництва [4, ст. 15].

Основними критеріями ефективності структури економіки країни є забезпечення ефективного розподілу обмежених економічних ресурсів,

підвищення основних економічних показників, добробуту населення.

Розподільча ефективність відображує такий розподіл наявних економічних ресурсів, який забезпечує виробництво тих товарів і послуг, та в такому їх співвідношенні, яке є найбільш бажаним для суспільства. Виробнича ефективність досягається тоді, коли бажані для суспільства товари та послуги виготовлюються з мінімальними витратами. Одночасне досягнення як розподільчої, так і виробничої ефективності забезпечує досягнення максимального споживання обмежених економічних ресурсів країни з максимальним задоволенням потреб суспільства, та з мінімальними виробничими витратами.

Державне регулювання структурної перебудови в економіці визначається як вибір цілей та характеру структурних перетворень, визначення комплексу заходів щодо підтримки розвитку тих елементів економічної системи, які забезпечують економічне зростання.

Серед основних форм механізму державного регулювання структурної перебудови в економіці виокремлюють бюджетно-податкове й грошово-кредитне регулювання. Економічні та адміністративні інструменти, які становлять основу цих форм, забезпечують стимулюючий вплив на зростання обсягів виробництва й формування оптимальної структури національної економіки. Секторальна структура національної економіки за видами економічної діяльності є узагальненою характеристикою якісного рівня розвитку економічної системи в цілому.

Україна, виходячи зі складу СРСР, мала 52 млн освіченого населення, суднобудування, літакобудування, приладобудування, потужну науку, Чорноморське морське пароплавство, найбільшу на той час суднохідну компанію світу, риболовецький океанський флот під 200 вимпелів, ВВП на рівні 180 млрд дол. Сучасна ситуація в економіці України характеризується стрімким падінням усіх макроекономічних показників, на 2016 маємо 42 млн населення, ВВП – 80 млрд дол., стрімке зuboжіння народних мас, падіння промислового виробництва більш ніж на 50%. Лише сільське господарство демонструє позитивну динаміку зростання, проте показники розвитку тваринництва, порівняно з 1990 р., різко скоротилися.

Проте, орієнтація аграрних підприємств на вирощування рентабельних зернових та олійних культур не сприяє збалансованому постачанню на ринок різноманітної продукції харчування. Зменшення обсягів виробництва малорентабельних круп'яних культур, продукції тваринництва спричинює необхідність імпортування цих видів товарів, що порушує оптимальні пропорції галузевої структури сільськогосподарського виробництва. У промисловості негативною тенденцією є збільшення частки добувної промисловості з 5 % до 5,5 % та зменшення валового випуску групи галузей обробної промисловості з 37,5 % в 2001 р. до 34,1 % в 2011 р.

За досліджуваний період збільшення у сфері торгівлі відбулося з 8,5 % до 12,5 %. За 2014–2015 роки, унаслідок нестабільної політичної ситуації, обсяги виробництва промисловості скоротилися на 50%, відбувся вплив інвестиційного капіталу, спостерігалася нестійка експортна динаміка, скорочення обсягів будівництва, звуження внутрішнього ринку,

погіршення ситуації на ринку праці і загальне падіння рівня доходів населення. У 2015 р. у більшості регіонів відбулося подальше скорочення зовнішньоторгівельної активності. Якщо падіння імпорту пояснюється звуженням купівельної спроможності населення України щодо споживчих товарів, то щодо експорту варто зазначити, що регіональні експортери поки що не змогли повною мірою компенсувати ринок Російської Федерації. Крім цього, неоднозначною є ситуація у сфері зовнішньої торгівлі з країнами ЄС: досягнута динаміка не відповідає задекларованим в Угоді про Асоціацію можливостям розширення вітчизняного експорту до Європи. Значною проблемою залишається зволікання з переходом на технічні стандарти ЄС, що призвело до змін у товарній структурі українського експорту на користь аграрної сировини та продовольчої продукції.

Отже, зміни структурних галузевих пропорцій в економіці України відображують негативні тенденції, що позначаються на збільшенні видобування ресурсів і поживленні торгівлі на фоні зменшення обсягу випуску продукції переробної промисловості та сільського господарства. Такі тенденції характеризують структуру економіки домінуванням енергоємних, матеріаломістких виробництв, що повною мірою залежать від імпорту паливно-енергетичних ресурсів. Структурні зміни відбулися під впливом певних об'єктивних чинників: динаміки кон'юнктури на світових ринках традиційної експортної продукції України (металургія, машинобудування та хімічна промисловість); споживчого попиту; падіння інвестиційної активності. Динаміка структури національної економіки не відповідає загальним закономірностям структурних зрушень, що відбуваються в економічних системах розвинених країн світу на сучасному етапі й полягають у зростанні частки високотехнологічних виробництв обробної промисловості, телекомунікаційних, фінансових і бізнесових послуг, а також соціально орієнтованих видів економічної діяльності, випереджальному розвитку наукоємних, високотехнологічних галузей.

Орієнтованість на короткострокову перспективу та кон'юнктурний характер змін, що стимулюють розвиток тих секторів, де отримання прибутків є негайним, лише посилюють негативні тенденції з точки зору довгострокового періоду. Структурні зміни здійснювалися стихійно і були, швидше, інструментом стабілізації ситуації, а не її зміни, збереження «старої» структури виробництва. Окрім того, експортозалежна модель розвитку економіки України характеризується чутливістю до зовнішніх чинників, які, зокрема, негативно вплинули на економічні перетворення в українській економіці [5, ст. 29].

За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) структурно стійкою є така національна економіка країни, в якій галузева структура відповідає технологічній структурі. Сучасна «типова» стійка національна технологічна структура оцінюється, відповідно до прийнятої Європейським Союзом в 2007 р. класифікації виробничих структур, за технологічною структурою переробної промисловості. Її вигляд такий: близько 50 % – сумарна частка високотехнологічних (20 %) та середньотехнологічних (30 %) виробництв; приблизно 50 % – сумарна

частка низькотехнологічних (30 %) та середньонизькотехнологічних (20 %) виробництв [6, ст. 78].

Отже, зазначений аналіз свідчить про необхідність проведення дієвої структурної політики. Структурна політика – це система заходів, спрямованих на формування необхідних загальнодержавних, внутрішньогалузевих, міжгалузевих і регіональних пропорцій. Мета структурної політики полягає в забезпеченні збалансованого розвитку економіки, технічному вдосконаленні виробництва на основі використання досягнень науки і техніки, соціальному захисті населення та зростанні його добробуту. Структурна політика в країнах із ринковою економікою здійснюється державою через:

- обґрунтування основної секторальної структури відповідно до тенденцій світового розвитку, в основі якого лежить модель трьох секторів (сільське господарство, промисловість, послуги);

- впровадження стратегії економічного зростання, яка ґрунтується на стратегічно важливих галузях, від яких залежить розвиток технологій, динаміка та ефектне зростання в інших галузях;

- інвестування в масштабах всієї економіки найважливіших проектів;

- підтримку інноваційної діяльності у фундаментальних науках, а також за допомогою впровадження їх досягнень у виробництво тощо.

Основним напрямом структурної політики держави є підвищення конкурентних переваг економіки країни через досягнення чотирьох взаємопов'язаних цілей: сприяння підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробників товарів і послуг на внутрішньому і світовому ринках та забезпечення структурного маневру в бік підвищення частки галузей, що виробляють продукцію з високим ступенем переробки, і галузей сфери послуг, виправлення накопичених структурних деформацій – реструктуризація збиткового сектору економіки, вирішення проблем монопрофільних міст. Економічні реформи впроваджуються через державне регулювання національної економіки. Держава змінює зовнішнє економічне середовище, в якому діють суб'єкти економічної діяльності, і пристосовуючись до таких змін, аграрні підприємства трансформують свою економічну поведінку та своє очікування майбутнього [2, ст. 264].

Існує розгалужений механізм впливу держави на пропорції в економіці, який дає змогу здійснити обрану структурну політику. У складі цього механізму прийнято розрізняти дві підсистеми важелів та інструментів прямого й непрямого впливу. Основу першої підсистеми прямо, а в другій – побічно, на сучасному етапі становить програмно-цільовий підхід, з яким пов'язані державні інвестиції, державні замовлення, пільги й преференції. Найважливішим засобом реалізації структурної політики держави є безпосереднє інвестування нею в підприємства, що знаходяться в державній власності та виробляють таку продукцію (послуги), виробництво і споживання яких сприятливо позначаються на процесі перетворення структури економіки.

Дієвим інструментом реалізації активної структурної політики є закупівлі продукції для державних потреб. Цілеспрямоване розміщення

державних замовлень на певні види продукції та послуг не тільки дають змогу задовольняти в них потреби суспільства і тим самим запобігати виникненню диспропорцій, а й впливати на встановлення між підприємствами нових господарських зв'язків. Це, у свою чергу, може привести до утворенню великих виробничих комплексів і кластерів технологічних нововведень. Їх поява згодом призведе до становлення нових секторів економіки. Процес формування структурної політики в межах стратегічного планування здійснюється поетапно в певній послідовності:

- цілепокладання;
 - діагностика (виявлення та аналіз) факторів;
 - формування стратегічних альтернатив;
 - обґрунтування вибору пріоритетів;
 - встановлення пріоритетів;
 - вибір прийнятної стратегії;
 - визначення шляхів і засобів реалізації стратегії;
 - розробка програми заходів;
 - формування системи управління здійсненням заходів;
- формування механізму реалізації програмних заходів;
- формування системи моніторингу реалізації заходів і досягнутих результатів;
 - розробка процедур коригування стратегії та програми заходів;
 - розробка плану конкретних дій для урядових структур і органів державного управління по вертикалі [3, ст. 7].

На думку вчених [3, ст. 7], найкращі шанси в умовах глобальної конкуренції країна може отримати лише розвиваючи одночасно сировинну та інноваційну економіку. Конкретні пропорції між ними необхідно цілеспрямовано регулювати в процесі стратегічного планування структурних зрушень із урахуванням довгострокових національних інтересів. Рішення щодо неперіоритетних видів економічної діяльності приймаються з урахуванням їх ролі в підтримці життєдіяльності та безпеки суспільства.

Важливим є вивчення досвіду країн ЄС із проведення структурної політики, метою якої є досягнення економічної, соціальної та територіальної солідарності (або «згуртованість») в ЄС, головним чином, шляхом стимулювання зростання та зайнятості в тих регіонах, розвиток яких відстає (так звані структурно слабкі регіони), на які припадає третина державного фінансування. Структурна політика ЄС доповнює національну регіональну політику. Вона також є аналогом антициклічної політики. Антициклічна політика пов'язана з поточною політико-економічною ситуацією, тобто з циклічними коливаннями. Європейська структурна політика має ряд дуже практичних наслідків: допомагає людям знайти роботу, обрати кращі умови життя у своїх країнах, регіонах, містах, або в селах. Вона також сприяє розвитку інвестиційної діяльності малих і середніх підприємств (МСП).

Регіональна інноваційність вдосконалюється, при міцних зв'язках між науково-дослідними інститутами і приватним сектором, що розробляють нові продукти й виробничі процеси за допомогою передачі техно-

логії. Деякі фонди вкладаються в проекти з очищення навколишнього середовища і деякі з них використовуються для поліпшення освітніх та професійних кваліфікаційних стандартів. Інші кошти вливаються в області енергоефективності й боротьби зі зміною клімату.

Висновки і перспективи. Значення структурних реформ для модернізації української економіки полягає в тому, що вони покликані забезпечити конкурентоспроможність українських компаній (особливо у сфері обробної промисловості та інновацій) і розвиток фінансових та інформаційних послуг, тобто формування «нової економіки». Важливо, виходячи з нинішніх умов макроекономічної динаміки, рухатися в напрямку поліпшення базових структурних параметрів, поєднання для цього загальноекономічних, інституційних, управлінських методів впливу на окремі сектори та види економічної діяльності. Це й становитиме структурну політику нового етапу розвитку української економіки, загальною стратегічною метою якої повинна стати протидія сировинній спрямованості економіки.

Список літератури

1. Куліш І. М. Забезпечення сталого розвитку сільських територій країн-кандидатів на вступ до ЄС: на прикладі Польщі / І. М. Куліш // Регіональна економіка : наук. пр. журнал. – 2013. – № 2. – С. 96–104.
2. Наконечна К. В. Обґрунтування основних напрямів структурних зрушень у сільському господарстві / К. В. Наконечна // Науковий вісник Національного Університету Біоресурсів і Природокористування України. – 2013. – Вип.181, ч. 2. – 361 с.
3. Нешиной А. С. Эволюция смены экономической системы России / А. С. Нешиной // Инвестиции в России. – М., 2012. – № 3–4.
4. Скірка Н. Я. Галузева структура національної економіки і напрями її оптимізації / Н. Я. Скірка // Ефективна економіка. – 2013. – № 9.
5. Притула Я. Я. Структурні реформи і регіональна конвергенція в Україні / Я. Я. Притула, Н. В. Кузенко // Регіональна економіка. – 2013.– № 3. – Ст. 7–16.
6. Пирог О. В. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства / О. В. Пирог // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». – 2011. – № 689. – С. 93–103.
7. Перехідна економіка : підруч. / [В. М. Геєць, Є. Г. Панченко, Е. М. Ліанова та ін.] ; за ред. В. М. Геєця. – К. : Вища шк., 2003. – 591 с., с. 8.
8. Poland. Agricultural Situation and Prospects in the Central and Eastern European Countries / European Commission. Directorate General for Agriculture. Working Document. – Brussels, 1998. – 151 p.

Reference

1. Kulish, I. M. (2013). Providing of sustainable development of rural areas countries' candidates for accession to the EU: the example of Poland. *Regionalna ekonomika*, 2, 96–104.
2. Nakonechna, K. V. (2013). Substantiation of the basic directions of structural changes in agriculture. *Naukovy visnyk Nazionalhogo Universytetu Bioresursiv I Pryrodokorustuvannya*, 181, 265.

3. Neshitoy, A. S. (2012). Evolution of the change of the economic system of Russia, 3–4, 2–10.
4. Skirka, N. Ya. (2013). The branch structure of the economy and areas of improvement. *Efektivna ekonomika*, 9.
5. Prytula, Ya. Ya., Kuzenko, N. V. (2013). The branch structure of the economy and areas of improvement. *Regionalna ekonomik*, 3. 7–166.
6. Pyrog, O. V. (2011). Adapting of the structure of the national economy to the requirements of postindustrial society. *Visnyk Nazionalnogo universytetu "Lvivska politehnika"*, 689, 93–103.
7. Geyets', V. M., Panchenkom Ye. G., Lianova, Ye. M. (2003). *Perehidna ekonomika. [Transition economy]. Vyscha shkola, Kyiv, Ukraine.*
8. Poland. *Agricultural Situation and Prospects in the Central and Eastern European Countries / European Commission. Directorate General for Agriculture. Working Document. – Brussels, 1998, 151.*

ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ И ПРОВЕДЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУРНОЙ ПОЛИТИКИ В УКРАИНЕ

Е. В. Наконечная

Аннотация. *Рассмотрены проблемы формирования эффективной структурной политики. Проанализирована экономическая структура Украины и основные экономические показатели, определены основные направления совершенствования структурной политики государства для осуществления рекомендаций по обеспечению повышения эффективности структуры экономики страны и ее регионов. Методы исследования: системный метод, факторный анализ, метод статистических сравнений и обобщений, статистические ежегодники. Освещена сущность понятия структуры экономики, определено понятие «эффективная структура экономики страны», отмечена ведущая роль государства в сбалансировании всех секторов экономики. Охарактеризованы основные критерии эффективности структуры экономики страны. Указано на основные инструменты проведения структурной политики государства.*

Предложен алгоритм построения структурной политики в Украине. Охарактеризованы факторы влияния на формирование современной структуры экономики страны, среди которых основными были динамики конъюнктуры на мировых рынках традиционной экспортной продукции Украины, ориентированность на краткосрочную перспективу и конъюнктурный характер изменений. Проведено сравнение структуры украинской экономики со структурой развитых стран. Предложен программно-целевой подход как основной метод структурной политики государства. Сделаны выводы о том, что наилучшие шансы в условиях глобальной конкуренции страна может получить, только развивая одновременно сырьевую и инновационную экономику.

Ключевые слова: *структура экономики страны, структур-*

ные изменения, структурная политика, эффективная структура экономики

FEATURE OF THE NATIONAL ECONOMY AND REALIZATION OF PUBLIC STRUCTURAL POLICY IN UKRAINE

K. V. Nakonechna

Abstract. *Problems of formation of effective structural policies are considered. Analysis of the economic structure of Ukraine and main economic indicators has held, and the main directions of improving of structural policies, to make recommendations of enhancing the efficiency of the economic structure of the country and its regions defined. Methods: systematic method, factor analysis, a method of statistical comparisons and generalizations, statistical yearbooks. The essence of the concept of economic structure has been highlighted, the notion of an effective structure of the economy has been determined; the leading role of the state in balancing of all sectors has been indicated key performance criteria for the structure of the economy has been characterized. Basic tools of structural policy have been specified. The algorithm of structural policy in Ukraine has been proposed. Main factors of influence on formation of modern economic structure of the country have been listed. A target-oriented approach as the main method of structural policy has been proposed.*

Keywords: *structure of the economy of the country, structural changes, structural policy, effective structure of the economy*

УДК 338.43

УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ НА КООПЕРАТИВНИХ ЗАСАДАХ

О. О. ОДНОШЕВНА, кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри обліку, аудиту та управління
фінансово-економічною безпекою

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

Анотація. *Розвиток кооперативних відносин, як у нашій країні, так і за кордоном, набуває дедалі більшої популярності. Оскільки налагодження системи обліку розрахунків із постачальниками та підрядниками в кооперативах є невід'ємною складовою їх ефективною та безперебійною діяльністю, процес дослідження й удосконалення даної сфери обліку є актуальною темою і потребує глибшого вивчення. Мета дослідження полягає в аналізі управлінських аспектів обліку розрахунків із постачаль-*

© О. О. Одношевна, 2016